

El plaer de la literatura musicada

ISIDRE GRAU

La trajectòria d'un escriptor se sol anar construint a força d'experimentacions i de descobertes temàtiques, que s'incorporen al propi bagatge literari com territoris conquerits. De tant en tant, però, té necessitat de fer una obra que compendia les conquestes anteriors, tal vegada per prendre consciència dels dominis adquirits i prosseguir endavant amb l'alè renovat. Després de llegir *La pluja d'estels*, finalista del premi Carlemany, em sembla que aquest és el cas d'Assumpció Cantalozella.

A banda d'altres textos narratius i teatrals, volgudament menors, i de les seves intervencions en el col·lectiu Ofèlia Dracs, el pes literari d'aquesta escriptora gironina, nascuda a Santa Coloma de Farners, s'ha anat fent a través de les cinc novel·les publicades anteriorment, al llarg de gairebé 20 anys. Per tant, estem parlant d'un llarg procés de sedimentació, reforçat per la docència de la llengua i la literatura. *Escubidú* (1982) va significar el seu debut amb una novel·la generacional que, tal com indica aquest joc manual fet amb cordons de plàstic, anava trenant diferents situacions de personatges en el despertar social durant els anys seixanta. *Sauló* (1984) prenia la mateixa generació una mica més endavant per teixir un canemàs de psicologies i de conflictes individualitzats. El resultat va ser una novel·la de sentiments força poderosos, amb un marcat protagonisme del paisatge de Selva (l'espai literari que

encobreix Santa Coloma de Farners) com a element voluptuós. Després va publicar *La ciutat* (1990), que pot ser llegida com una crònica de la clandestinitat política en els darrers anys del franquisme, amb una visió ben peculiar i didàctica de les tensions viscudes, gràcies a la mirada perplexa d'un fill d'exiliats polítics a París que retorna a una ciutat catalana, fàcilment identificable amb Girona. Un testimoni que, de ben segur, anirà guanyant valor amb el temps. Amb *La visita de Truda* (1993) va experimentar les tècniques del melodrama sentimental, amb unes seqüències molt ajustades al que podria ser el ritme d'un serial televisiu. El 1996 va publicar *Les campanes de Sant Serni*, amb un impuls de fons semblant al que hi havia a *La ciutat*, però retrocedint en el temps per assistir a la descoberta que a principis dels anys seixanta fa una noia de Selva del món dels exiliats a Tolosa de Llenguadoc.

AMB MÉS ENVERCADURA

I el 2001, ens arriba *La pluja d'estels* amb un cert recolzament de premi, però, cosa que és més important, amb una envergadura literària neta superior. Abans d'entrar en altres consideracions, m'avanço a garantir el plaer de

Cantalozella amb Jordi Arbonès

lectura als futurs devoradors d'aquesta història feta de petits suggeriments. I aquí entenc per plaer l'estat d'immersió voluptuosa que a vegades ens procuren els textos subtils i delicats, construïts des de l'amor pel llenguatge. Són textos amb un lèxic acurat i frases encadenades amb una secreta musicalitat que es va imposant en l'ànim del lector. Són textos, com aquest, impulsats per la voluntat poètica de reflectir un temps i un espai, ja perduts en el passat i entre els atzars de la història.

Però si abans m'he referit a les cinc novel·les anteriors no és per caprici, sinó per mostrar com en el darrer lliura-

ment s'hi fan presents els elements abans explorats i, per tant, hi ha un treball de composició molt exigent que els harmonitza. Sensualitat, visualització del paisatge, llenguatge sonor, estructura elaborada, trenat de diferents situacions, psicologies contraposades, preocupació social i política, investigació dels orígens... Tots aquests ingredients conflueixen en una trama ambiciosa, difícil d'apariar, però que l'autora orquestra amb resonàncies de música de cambra. Una música constant, plena de modulacions íntimes, que conjuga hàbilment el laberint de passions humanes amb les variacions Goldberg de Bach.

Pel que fa a la trama, cal assenyalar que aquesta vegada Assumpció Cantalozella ha traslladat més enrere que mai la seva exploració de les arrels. Martí Bellver, un dels seus protagonistes, neix a Selva el 1900, arran d'una pluja d'estels, però l'acció de la novel·la ens fa ser testimonis de la vida d'aquell entorn rural entre 1926 i 1941, és a dir, de la pervivència d'unes certes formes de vida feudal, amb cacics i gent oprimida, fins al trencament de valors que va comportar la Guerra Civil. Això vol dir que som davant d'una novel·la que dibuixa la crònica

d'un ordre de coses ja desaparegut. I per referir-s'hi, l'autora ens posa al costat de tres personatges principals: el referit Martí Bellver, metge i humanista, format a Barcelona i a París, que es resignarà a menar allò que se'n diu una vida de poble; la seva germana Amèlia, sensitiva i torbada per la passió amorosa que viu amb un líder obrer i polític, i Bartomeu Bellver, un home del morro fort, senyor de vides i hisendes, que encarna l'ordre en decadència.

Ens parla d'autèntiques passions humanes, de confrontacions de caràcter, de delictes de sang, de revenges, de la guerra com a reparació de velles tensions. És a dir, *La pluja d'estels* conté els ingredients de les tragèdies clàssiques, però l'opció que en tot moment pren l'autora és la del mosaic social i humà per damunt dels esclats emocionals. D'aquesta manera, quan podria recrear-se amb focs d'artifici, prefereix mantenir el tot pausat d'una simfonia que esdevé cant elegiac.

Amb la seva sisena novel·la, doncs, Assumpció Cantalozella ens proposa un fresc elaborat amb el temps, el paisatge i la gent que hi transita. Al cap i a la fi, els ingredients de tota novel·la concebuda amb ambició i amb voluntat totalitzadora. I, contemplada dins el conjunt de la seva producció literària, es mostra com una obra madura, que aplega i potencia els encerts anteriors i ens fa preveure que la força assolida anirà cristal·litant en noves aventures literàries.

NARRATIVA

Assumpció Cantalozella,
La pluja d'estels.
Proa. Barcelona, 2001.

I els avis, què van viure?

DAVID CAMINADA

Qui firma aquestes ratlles ha de confessar que fa anys li va impactar la lectura dels quatre volums *Los cipreses creen en Dios* (1953); *Un millón de muertos* (1961); *Ha estallado la paz* (1966); i *Los hombres lloran solos* (1986) — que va escriure José María Gironella, en els quals descrivia a través d'una família (Alvear) i d'una ciutat (Girona) tots els successos produïts des d'abans de la Guerra Civil Espanyola fins als anys 60. I, de fet, des d'un punt de vista cronològic la història d'Ignacio Alvear, el protagonista de la tetralogia de Gironella, corre paral·lela a la de Martí Bellver, un dels personatges centrals de *La pluja d'estels*, d'Assumpció Cantalozella, que ha compost una novel·la interessant i molt ben escrita.

Cantalozella explica que *La pluja d'estels* és una història novel·lada del Querós (una àrea

rural de les comarques gironines) i de la seva gent, la família Bellver. És, principalment, una història familiar, però també una crònica històrica dels fets polítics i socials que van tenir lloc del 1926 al 1940 a Catalunya. D'aquesta manera, al relat vital dels seus protagonistes s'hi afegirà el relat d'esdeveniments clau viscuts en aquest període, com la proclamació de la Segona República i els fets d'octubre del 1934. Amb tot, l'autora no té un ànim notarial, científic ni historicista, i els fets històrics sempre apareixen supereditats a les vivències dels seus protagonistes.

Poques coses sabíem d'Assumpció Cantalozella. A la caràtula del llibre s'explica que va néixer a Santa Coloma de Farners, és llicenciada en filologia catalana i dona classes de llengua i literatura. Col·laboradora a la premsa, és autora de diverses novel·les i reculls de narracions, com ara *Escubidú*, *Sauló*,

La ciutat, *La visita de Truda* i *Les campanes de Sant Serni*. Amb *La pluja d'estels*, Cantalozella es revela com una excel·lent narradora.

Hi ha diversos aspectes d'aquesta obra que caldria comentar. En primer lloc, la seva estructura, perquè Cantalozella combina enginyosament el temps present (el prometatge d'Ester Vinyals i Marc Rialt) amb la història familiar de la noia, els Bellver, i la seva rivalitat amb la família Rialt (que viuen a la Vajol), de la qual prové el Marc. Tot i això, la rivalitat és desigual, desequilibrada, obeix més a l'estructura dominant/dominat perquè el besavi de l'Ester (Bartomeu Bellver) era el propietari d'una àmplia extensió de terres, mentre que el besavi del Marc (Sendo Rialt) n'era el masover. La història de les dues famílies quedarà marcada per una possessió sexual i pels fets, tràgics, que acabarà provocant.

És també original que la història del Querós es conegui pel relat escrit que n'ha fet un dels seus protagonistes, l'Amèlia, el qual després serà puntualitzat i actualitzat per un altre, el Martí, avi de l'Ester, i que serveix de nexa entre el present i el passat. Cal assenyalar que, per fidelitat a l'original, les notes que el Martí hi introdueix es distingeixen del text bàsic perquè estan impreses amb un altre tipus de lletra.

MUSICALITAT DEL RELAT

També és necessari comentar la musicalitat del relat, que es reforça amb l'anotació de peces musicals i de notes al llarg de les més de 300 pàgines del llibre. De fet, aquesta musicalitat no hauria d'estranyar perquè l'original de les memòries novel·lades del Querós ja apareix amb el subtítol *A la manera de les variacions Goldberg, de Johann Sebastian Bach*.

Cantalozella té una escriptu-

ra elegant, elaborada, poètica. La qualitat literària està especialment reflectida en dos dels personatges més importants: el Martí Bellver, somiador, sensible i intel·lectual que decideix dedicar la seva vida a la medicina com a forma d'atenuar el dolor al món; i la seva germana Amèlia Bellver, a qui sempre havia agradat escriure i que lluita tota la seva vida per l'amor d'en Pau Bertrí.

L'elecció del títol de l'obra també emfatitza l'element poètic: Cantalozella uneix el destí dels seus protagonistes amb una pluja d'estels, que actua com a punt desencadenant d'una sèrie d'històries entrelaçades amb la gent del Querós. I aquesta pluja d'estels també serà presagi d'un final inevitable i tràgic.

I una última consideració: si bé la història passional que determinarà el destí d'alguns dels personatges i que trencarà les relacions entre les famílies Bellver i Rialt és més aviat previsible i recorda la possessió i el vassallatge de *Terra baixa* (la cèlebre obra de Guimerà), *La pluja d'estels* és una novel·la recomanable, original i enginyosa quant a la seva estructura literària, i molt ben escrita.